

STRUČNÝ KOMENTÁŘ

Publikace shrnuje výsledky šestnáctého ročníku výběrového šetření *Životní podmínky*, které se uskutečnilo od února do července roku 2020. Smyslem bylo jako obvykle zmapovat situaci českých domácností za předchozí kalendářní rok i za aktuální období dotazování. Šetření se zaměřuje na získání údajů o finanční situaci různých typů domácností, jejich příjmech, kvalitě bydlení, nákladech na bydlení a vybavenosti bytů a rovněž i zdravotních, pracovních a materiálních podmínkách domácností a jednotlivých členů. Obdobné zjišťování s jednotnou metodikou probíhá celkem ve 34 evropských zemích. Mezi hlavní výstupy patří informace o podílu osob ohrožených příjmovou chudobou a podílu osob žijících v domácnostech s určitým materiálním nedostatkem.

Rok 2020 byl kvůli epidemické situaci výjimečný. Ačkoli nouzový stav země a omezená možnost osobních kontaktů zkomplikovaly průběh terénního šetření v domácnostech, tato Publikace přináší výsledky, které lze považovat za reprezentativní.

Všechny ukazatele, které souvisejí s příjmy domácností, odrážejí stav roku 2019, tedy situaci před výskytem nemoci Covid -19.

Průměrné čisté peněžní příjmy domácností meziročně vzrostly ze 195,1 tis. Kč na osobu v roce 2018 na 209,8 tis. Kč v roce 2019, tedy o 7,5 %. Příjmy rostly jak nominálně, tak reálně, a to o 4,7 %, což znamená, že za své příjmy si mohly domácnosti koupit více zboží. Z hlediska postavení osoby v čele domácnosti se průměrně zvýšily příjmy všem skupinám domácností. Čisté roční příjmy domácností zaměstnanců s vyšším vzděláním činily 238,1 tis. Kč na osobu, tedy téměř o 18 tisíc Kč více (tj. o 8 %) než v roce 2018. Méně rostly (o 5,8 % oproti roku 2018) příjmy domácností zaměstnanců s nižším vzděláním, které v průměru dosáhly 188,2 tis. Kč čistého na osobu za rok. Na srovnatelné úrovni s domácnostmi zaměstnanců s vyšším vzděláním vykázaly v roce 2019 čisté peněžní příjmy domácnosti samostatně výdělečně činných osob, a to 237,1 tis. Kč, což je o 15 tis. Kč (6,7 %) více než rok předtím. Příjmy domácností nepracujících důchodců se zvýšily na 176,1 tis. Kč na osobu a rostly větším tempem než v předchozím roce, konkrétně o 8 %.

Rok 2019 přinesl některé důležité změny v oblasti sociálního zabezpečení a sociálních dávek. Došlo k výraznějšímu zvýšení důchodů, než bylo v posledních letech obvyklé. Základní výměra byla navýšena z 9 % průměrné mzdy v ČR na 10 %, tedy procentní výměra důchodů vzrostla o 3,4 %. Lidem starším 85 let začalo být k důchodu vypláceno navíc 1 000 Kč. V případě výkonu zaměstnání na plný úvazek se zvýšila minimální zákonem stanovená mzda z 12 200 Kč na 13 350 Kč. Navýšen byl rovněž příspěvek na péči pro osoby ve III. a IV. stupni závislosti na pomoci jiné osoby.

Zlepšení finanční situace domácností se projevilo i v tom, jak domácnosti vycházely se svými příjmy. Zatímco v roce 2019 vycházelo se svými příjmy s velkými obtížemi nebo s obtížemi 14,3 % domácností, v roce 2020 to bylo pouze 13 % domácností. Nejvyšší podíl domácností, které se svými příjmy vycházely s velkými obtížemi nebo s obtížemi, byl u domácností nezaměstnaných (49,5 %), kde nastal poměrně významný meziroční růst o 6,5 p.b. Domácnosti samostatně výdělečně činných vycházely v roce 2020 se svými příjmy s obtížemi či velkými obtížemi pouze v 7,1 % případů, což je o 1,4 p.b. méně než v roce 2019. Na druhé straně vzrostl o 1 p.b. podíl domácností, které vycházely se svými příjmy snadno či velmi snadno, a to z hodnoty 18,4 % na 19,4 %. Posun ke snadnějšímu vycházení s příjmy nastal u všech skupin domácností podle postavení osoby v čele s výjimkou domácností nezaměstnaných, kde v roce 2020 snadno vycházelo s příjmy pouze 6,7 % z nich, což značí pokles o 6,6 p.b..

Náklady domácností na bydlení za rok 2020 činily v průměru 5 979 Kč na domácnost a měsíc, tedy stouply oproti předchozímu roku o necelých 200 Kč. Podíl příjmů, které domácnosti vynakládaly na bydlení, se během posledních let snižoval, neboť příjmy domácností rostly v průměru rychleji než jejich náklady na bydlení. V roce 2020 tento podíl činil průměrně 14,6 % (meziročně klesl o 0,6 p.b.), nicméně mezi jednotlivými typy domácností nelze přehlédnout rozdíly, které se odvíjejí zejména od počtu členů domácnosti a toho, zda žijí ve vlastním nebo pronajatém bytě. U domácností tvořených jedním rodičem s dětmi dosahují průměrné měsíční náklady na bydlení téměř 7,5 tis. Kč, což vzhledem k nižším příjmům představuje čtvrtinu jejich příjmů. Největší část ze svých příjmů, přes 28 %, vynaloží na bydlení jednotlivci nad 65 let, třebaže jsou jejich výdaje v této oblasti nejnižší.

S pozitivním trendem vývoje poměru nákladů na bydlení k příjmům souvisí i zlepšení vnímání těchto nákladů jakožto zátěže rodinného rozpočtu. Zatímco v roce 2019 vnímalo náklady na bydlení jako velkou zátěž 16,6 % domácností, v roce 2020 to bylo jen 15,7 % domácností. Podíl domácností, které vůbec nepovažovaly náklady na bydlení za zátěž, opět meziročně vzrostl, a to na 13,5 %.

Naproti tomu pětina jednotlivců starších 65 let a 39 % samoživitelů s dětmi považuje své náklady na bydlení za velkou zátěž. Nejvyšší podíl na čistých příjmech představují náklady na bydlení v domácnostech nezaměstnaných, kde výdaje na bydlení tvoří skoro 42 % jejich příjmů. Zároveň 49 % těchto domácností vnímá náklady na bydlení jako velkou zátěž rodinného rozpočtu a jen necelých 8 % je za zátěž nepovažuje. Jako velkou zátěž rodinného rozpočtu vnímá náklady na bydlení rovněž nadprůměrná část domácností zaměstnanců s nižším vzděláním (18 %) a stejný podíl domácností nepracujících důchodců.

Ukazatel „Míra ohrožení příjmovou chudobou“, který se počítá jako podíl osob žijících v domácnostech, jejichž příjem je nižší než stanovená hranice ohrožení příjmovou chudobou, dosáhl v roce 2020 úrovně 9,5 %. Hranice ohrožení příjmovou chudobou se vypočte jako 60 % mediánu ekvivalizovaného disponibilního příjmu domácnosti a zohledňuje velikost a složení domácnosti. Aby domácnost jednotlivce v roce 2020 nespadla pod hranici ohrožení příjmovou chudobou, musel být její čistý měsíční příjem vyšší než 13 640 Kč, domácnost dvou dospělých musela mít příjmy vyšší než 20 460 Kč/měsíc, rodič s dítětem do 13 let musel mít více než 17 732 Kč měsíčně a partnerský pár se dvěma dětmi do 13 let 28 644 Kč.

Ačkoli peněžní příjmy domácností v průběhu let postupně rostou, míra ohrožení příjmovou chudobou se dlouhodobě pohybuje okolo hranice 10 procent a týká se tak přibližně každého desátého obyvatele České republiky. Trvale jsou nejvíce ohroženými skupinami nezaměstnaní, domácnosti tvořené samotným rodičem s jedním či více dětmi a jednotlivci ve věku 65 a starší, a to převážně ženy. Z osob, jejichž převažující ekonomickou aktivitou v průběhu roku 2019 byla nezaměstnanost, jich příjmovou chudobou byla ohrožena více než polovina (52,9 %). Osob z neúplných rodin s dětmi byla příjmovou chudobou ohrožena téměř třetina (32,4 %) a osob z rodin se třemi a více dětmi necelých 15 %. Další významně ohroženou skupinou jsou jednotlivci ve věku 65 a více let, u nichž míra ohrožení příjmovou chudobou v roce 2020 dosáhla 37,4 %.

Míra materiální a sociální deprivace, která vyjadřuje podíl osob, jejichž domácnosti si z finančních důvodů nemohly dovolit některé věci, služby či požitky, si uchovala klesající tendenci. Podíl osob žijících v domácnostech, které postrádaly nejméně 5 položek ze 13 sledovaných, se oproti předchozímu roku snížil z 5,3 % na 5,0 %. Nejčastěji si domácnosti nemohly dovolit pořídit nový nábytek za opotřebovaný (30,2 %), zaplatit neočekávaný výdaj ve výši 12 000 Kč (21,8 %) nebo týdenní dovolenou pro všechny členy domácnosti (19,7 %). Obdobně jako u míry ohrožení příjmovou chudobou patří mezi nejvíce materiálně a sociálně deprivované nezaměstnaní (39,1 %) a osoby z neúplných rodin s dětmi (16,1 %). Mezi domácnostmi jednotlivců zaznamenaly výrazně vyšší míru materiální a sociální deprivace ženy (9,5 %) než muži (5,6 %).